

1. Копійка В. В. Міжнародні комунікації як детермінанти зовнішньої політик. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3844/3504 (дата звернення 08.02.23).
2. Сергієнко Т.І. Вплив інформаційно-комунікативних технологій на розвиток сучасного суспільства. *МАТЕРІАЛИ Міжнародної науково-практичної конференції «В подоланні соціальних та культурних викликів: Європа разом з Україною» для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, представників професійних спільнот та громадянського суспільства* м. Київ, 18-19 травня 2022 року. С. 218-221
3. Сергієнко Т.І. Концептуальні основи міжнародних відносин. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернетконференції*. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2021. С. 612-614.
4. Stanzel V. *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. URL: <https://www.swpberlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21stcentury/> (дата звернення 08.02.23).

Лариса Свистун

кандидат юридичних наук, доцент
(Університет митної справи
та фінансів, м. Дніпро)

САМОЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Особа в разі порушення її суб'єктивного матеріального права може захистити його у різний спосіб. Скажімо, за допомогою звернення з позовним домаганням до суду, яке містить обґрунтовану вимогу припинити порушення або усунути його наслідки. Однак юрисдикційний захист не є єдиним способом. Носій права, на яке здійснене посягання, може вчинити захисні дії і самостійно, без звернення до органу держави. Такі вчинки правовласника перебувають у межах встановлених законом правил про здійснення оперативного впливу на порушення або самозахисту. Самозахист як правова категорія прямо передбачений Цивільним кодексом України (ст. 19). Заходи самозахисту, як оборонного, так і превентивного характеру, мають бути адекватними обсягам можливого посягання на суб'єктивне право чи такого, що реально настало, повинні мати чіткі межі свого здійснення, одночасно будучи втіленням правопорядку в суспільстві. Особливостями правопорушення, його небезпекою для цивільного права є межа застосування заходів самозахисту [1, с. 15].

Положеннями ч. 5 ст. 55 Конституції України визначається право кожного будь-якими незабороненими законом засобами захищати свої права

і свободи. У приватноправовій сфері вказана конституційно-правова можливість знайшла законодавче втілення в положеннях ст. 19 Цивільного Кодексу України [2] (далі – ЦК України), що визначають право особи на здійснення самозахисту порушеного суб'єктивного цивільного права або інтересу, які належать їй або іншій особі.

Право на самозахист слід розглядати як можливість застосування особою у випадку порушення суб'єктивних цивільних прав та інтересів засобів протидії, які не заборонені законом.

Окремими питаннями самозахисту займалися вчені: В. Яроцький, І. Осолінкер, О. Бігняк, Д. Луспеник, А. Нечаєва, О. Негода, С. Параниця, Ч. Азімов, В. Баранов, Л. Стецюк, Д. Мікшиш, Л. Ляшевська та ін.

В поглядах зазначених авторів простежується спільна думка стосовно того, що самозахист – це надання можливості людині використовувати проти правопорушника дозволені законом примусові дії з метою припинення посягань на свої права або їх поновлення. З таким трактуванням поняття можна погодитись, оскільки воно відповідає положенням ч. 1 п. 2 ст. 19 ЦК України, згідно з якою самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Самозахисту притаманні такі ознаки:

1) наявність правомірних дій, що підлягають кваліфікації як протидія правопорушенню;

2) засоби, якими особа бажає скористатися, не повинні суперечити закону, договору або моральним засадам суспільства;

3) самозахист здійснюється у формі активних дій;

4) самозахист здійснюється силами власника (титульного власника) самостійно, без звернення до компетентних органів держави;

5) особа має право на самозахист свого права та права іншої особи;

6) самозахист має відповідати змісту права, що порушене або може бути порушеним, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

У будь-якій ситуації виникає проблема застосування певного способу самозахисту прав, який має відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідками, що спричинені цим порушенням.

Проаналізувавши наукові позиції щодо самозахисту, А.О. Негода зазначає, що у літературі до способів самозахисту відносять: 1) фактичні дії (необхідна оборона, крайня необхідність); 2) фактичні дії та утримання; 3) заходи оперативного впливу; 4) фактичні дії та заходи оперативного впливу; 5) фактичні заходи, заходи оперативного впливу, включаючи притримання [3, с. 392].

Відповідність самозахисту змісту права, що порушене або може бути порушеним, а також наслідкам, що спричинені порушенням, як ознака самозахисту пов'язується з обранням належних способів протидії. Протидія, яка становить самозахист, у цьому ключі переймає родові ознаки захисту, у

зв'язку з чим може пов'язуватися із досягненням хоча б однієї мети захисту – усунення загрози порушення, його припинення або ліквідацію наслідків порушення прав й законних інтересів. У зв'язку з цим використання способу, який не здатен досягти поставленої мети, не можна розглядати як самозахист у цілому. Можливість оскарження самозахисту підкреслює відмінності між приватно-правовим і державним примусом. Приватно-правовий примус не наділений ознакою остаточності [4, с. 113].

Самозахистом є дії фактичного та/або юридичного характеру із визначеними межами реалізації, що вчиняються з метою протидії наявному правопорушенню чи недопущення його вчинення у майбутньому, його припинення та/або ліквідації його наслідків, власними зусиллями управненої на його здійснення особи стосовно належного їй суб'єктивного цивільного права чи законного інтересу (у відносних або абсолютних правовідносинах) або суб'єктивних цивільних прав чи законних інтересів інших учасників цивільних правовідносин (у абсолютних правовідносинах), і порушення меж вчинення якої є підставою для відповідальності суб'єкта їх здійснення. При цьому правом на самозахист є забезпечена можливість учасника правовідносин вчиняти таке діяння [4, с. 113].

У цивілістичній доктрині самозахист цивільних прав зазвичай пов'язувався з необхідною обороною і крайньою необхідністю в кримінальному праві.

У чинному ЦК України відсутня самостійна стаття, яка б визначала поняття необхідної оборони в цивільному праві. Поняття та ознаки необхідної оборони розкриваються у ст. 36 Кримінального кодексу України. Відповідно до нього, необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, а також суспільних інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом завдання тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої у даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення її меж.

Відповідно до ч. 1 ст. 1169 ЦК України шкода завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується.

У ст. 1171 ЦК України поняття крайньої необхідності розкривається як правомірні дії, спрямовані на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам та інтересам іншої фізичної або юридичної особи, якщо цю небезпеку за даних умов не можна було усунути іншими засобами.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зауважити, що дії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства і вчинені у стані необхідної оборони чи крайньої необхідності слід розглядати як самозахист цивільних прав.

Особливим способом самозахисту в цивільному праві є притримання

майна. Відповідно до ст. 594 ЦК України кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржнику або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі чи відшкодування кредитором пов'язаних із нею витрат та інших збитків, має право притримати її в себе до виконання боржником зобов'язання. При цьому мається на увазі захист охоронюваного законом інтересу щодо належного виконання зобов'язання.

1. Гуйван П. Д. Часовий аспект здійснення самозахисту як способу захисту суб'єктивного права особи. Відмінність його від оперативного захисту. *Часопис цивілістики: науково-практичний журнал*. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 43. С. 15-20.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

3. Негода О. А. Самозахист прав та інтересів дитини за цивільним та сімейним правом. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 388-393.

4. Ляшевська Л. І., Хлистунов О. В. Правова природа самозахисту цивільних прав як засіб протидії цивільним правопорушенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія ПРАВО. Випуск 51. Том 1. С. 110-114.

Тетяна Сергієнко

кандидат політичних наук, доцент

Анастасія Мамчиць

здобувач вищої освіти

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Реалії сьогодення свідчать, що в умовах військової агресії Російської Федерації проти України та введенням в Україні з 24 лютого 2022 року воєнного стану актуалізується велика кількість питань які потребують наукового обґрунтування та вивчення процесу становлення і розвитку міждержавних відносин у політичній сфері продовж 1990-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. [3, с. 80]. Дослідження українсько-литовських відносин є актуальним тому, що обидві країни здобули незалежність на початку 1990-х років після розпаду СРСР. Аналіз співпраці двох країн дає можливість вивчити усі процеси становлення міждержавних взаємин, основою яких є підтримка та партнерство.

Конституційний акт про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських союзів ставить бар'єр у сфері військово-технічної співпраці між країнами, колишніми республіками СРСР. Україна стала виключенням